

Har vi egentlig råd til universiteter?

MANDAG, 27. JUNI 2016 - 11:05

[O \(/debatt/har-vi-ikke-lenger-rad-til-universiteter#disqus_thread\)](/debatt/har-vi-ikke-lenger-rad-til-universiteter#disqus_thread)

DAG O. HESSEN

Professor, Universitetet i Oslo

akademia. Det er blitt vanskeligere å få gehør for at erkjennelse og dannelse har en egenverdi, skriver professor Dag O. Hessen ved Universitetet i Oslo, som i denne kronikken er bekymret for universitetenes frihet og uavhengighet

Ijennom det meste av sin historie tok det fattige Norge seg råd til å forskjønne bygninger og offentlige om. Fra dragehoder, treskjæring og rosemaling på stavkirkene fram til – for eksempel – de første universitetsbyggene, med sine søyler, ornamentikk og vakre saler. På mange områder kan det virke som estetikken har vært antikorrelert til vår økende velstand.

Det er effektiviteten som viser seg fram når den ornamentikk og estetikk som fantes i broer og bygg da Norge fortsatt var en fattig nasjon, viker for firkantet funksjonalisme i takt med økende rikdom der flest-nulig-kvadratmeter-for-pengene er blitt det styrende prinsipp.

Når det gjelder de gamle universitetsbyggene i Oslo, bør vi ikke se disse som snobberi fra en akademisk kke-nasjon og sivilisatorisk utpost for 200 år siden, men som en hyllest og tiltro til kunnskap og opplysning, samt en ambisjon om å ikke til evig til forbli en halvsivilisert råvareleverandør. Dessuten var det slik man bygde universiteter i Europa: De var kunnskapens og framtidens katedraler der nye innsikter om verden i all sin overveldende kompleksitet ble innhentet.

1810 ble Det Humboldtske Universitet i Berlin grunnlagt, året før UiO. Grunnleggeren, Wilhelm von Humboldt, er i universitetskretser først og fremst kjent for «Den humboldtske universitetsmodellen», eller «de humboldtske idealer», hvilken i korte trekk er følgende: Forskningen skal være fri og uavhengig, undervisningen skal være forskningsbasert, studiene skal preges av et humanistisk dannelsesideal, vitenskapen skal være enhetlig, og det skal være nær kontakt mellom lærer og student.

Dag er det spesielt prinsippet om friheten og uavhengighet som hektes på Humboldt, men også at universitetene gjennom dette skal være et sted for dannelse i ordets beste og videste forstand. Ikke minst skal universitetene være et sted som ikke er underlagt markedets jernlov og selvsensur, der samfunnet kan vurderes uavhengig og samfunnskritikk kan utøves når det trengs.

Derfor er også prinsippet om uavhengig finansiering så sentralt. Enhver hund lærer raskt å ikke bite den iånden som mater den, og et universitet på oppdragsmidler kan vanskelig etterleve de humboldtske idealer.

Debatten om hva et universitet er, og bør være, er gammel som universitetene selv. Det bemerkelsesverdige er at universitetene som selvstendige og (ganske) uavhengige institusjoner har

overlevd skiftende tider i flere hundre år. Gjennom intellektuell og instrumentell innovasjon har universitetene vært helt sentrale for samfunnsutviklingen.

Ny erkjennelse har hele tiden stått sentralt, og det har vært aksept for at denne erkjennelsen ville være samfunnsnyttig i vid forstand. At et betydelig antall universiteter har overlevd siden middelalderen, betyr ikke at de er middelalderske og overmodne for revisjon. Universitetene har kontinuerlig reformert seg selv fra innsiden, mens prinsippet om selvstendighet og uavhengighet har stått fast.

Denne særstillingen har hatt også politisk aksept. Stortingsmelding 30, Klima for forskning (2008 – 2009) sier for eksempel at «Forskning har både kulturelle og instrumentelle begrunnelser» og dermed at forskningens søken etter ny erkjennelse er en iboende del av det å være menneske ... Ny kunnskap har derfor en klar verdi i seg selv».

Etter disse politiske korrekte formuleringene presiseres det at «Dagens samfunn krever forskningsbasert kunnskap på stadig flere områder. Denne utviklingen gjør at framtidig vekst i forskningsbevilgningene i stor grad er motivert ut fra forskningens nytteverdi.»

Stortingsmelding 7 Langtidsplan for forskning og høyere utdanning (2015–2024) ser vi en klar skjerpelse av forventningen om nytteverdi i snever forstand. Symptomatisk forekommer ordet innovasjon eller innovativt 98 ganger, ordet grunnforskning finnes ikke, mens grunnleggende forskning forekommer 11 ganger, og da stort sett relatert til teknologi.

Diskusjonen om hvor nyttig forskningen skal være, er ikke av ny dato, Carl von Linné klager på midten av 700-tallet over en byråkratisk overvåking av hans studier ut fra en snever forventning om nytteverdi. Hans kartlegging av naturens mangfold måtte utføres under dekke av å være en jakt på utnyttbare ressurser i naturen.

Det blåser imidlertid nye vinder over universitetene nå, og de er slett ikke hardest over Norge. Den frie tillingen knaker i sammenføyningene. Slik estetikken forsvant fra byggene i takt med økt fokus på effektivitet og bunnlinje, er det vanskeligere å få gehør for at erkjennelse, kunnskapsdannelse og grunnforskning har en egenverdi.

Det ikke bare verbalt at produktivitetsterminologien har gjennomsyret universitetene. Den produserer studiepoeng, studenter, stipendiater og artikler, og det er dette som gir penger i kassa. Det er også behov for en akademisk selvransakelse her. Det er en åpenbar fare for at langsiktighet, refleksjon og den kritiske røsten drukner i det evige kappløp mot publiseringstoppen.

Om lyn fra klar himmel kom også innovasjon nylig inn som en fjerde pilar for universitetene (i tillegg til undervisning, forskning og formidling), og vi snakker da altså ikke om intellektuell innovasjon. Forskningsrådets egen hovedstrategi fram til 2020 peker i samme retning. Ved lanseringen i fjor ble det i stortype tekst sagt at mens tidligere strategier i stor grad vektla forskning som et mål i seg selv, er samfunnsoppdraget nå kraftig forskjøvet mot innovasjon.

Det er en viss risiko for bli oppfattet som en pompøs røst fra elfenbenstårnet når man maser om universitetets egenart – som jo kan oppfattes som privilegier. Bør man ikke komme seg ned på gølv og bidra til verdiskapningen? Det er klart at universitetene ikke skal være en sted for pleie av sære hobbyer, og de skal naturligvis levere også på dette området – hvilket de gjør.

Opplysningstiden, og den påfølgende vitenskapelige revolusjon og samfunnsutvikling, er i vesentlig grad levet av universitetene. Spesielt innen teknologiske fag, realfag og medisin leveres kontinuerlig patenter og kommersielle nyvinninger. Men det er like åpenbart at innen andre naturfaglige områder og humaniora, redrives det forskning som er nyttig – bare på en annen form og tidsskala. Spørsmålet blir hvordan man lefinerer samfunnsnytte og innovasjon, og over hvilken tidshorisont.

De fleste virkelig store gjennombrudd som også er blitt økonomisk lukrative, har sin basis i grunnforskning.

Dette er en utfordring for de som skal styre universitetene (og derfor er det ikke likegyldig hvilket prinsipielt ståsted og bakgrunn disse måtte ha), og for den nyvalgte direktøren for Norges Forskningsråd. Og debatten er for viktig til å foregå bare mellom universiteter, Kunnskapsdepartementet og Forskningsrådet.

Det blir stadig vanskeligere å finne sektorer som ikke er direkte underlagt markedets lov. Derfor er det viktigere enn noen gang å stå på barrikadene for en samfunnsinstitusjon som har råd til uavhengighet, integritet og et kritisk blikk på hvordan verden går sin skjeve gang.

Kronikken er først publisert i [Agendamagasinet](http://agendamagasinet.no/kommentarer/har-vi-rad-til-universiteter/) (<http://agendamagasinet.no/kommentarer/har-vi-rad-til-universiteter/>).

Vil du holde deg oppdatert på nyheter fra universitets- og høgskolesektoren? Meld deg på gratis nyhetsbrev fra Khrono:

MELD PÅ

0 Comments Khrono

 Login ▾ Anbefal 2 Share

Nyeste først ▾

Start diskusjonen ...

Vær den første til å kommentere.

ALSO ON KHRONO

Ny ledergruppe på HiOA på plass til høsten

1 comment • for 13 dager siden•

Curt Rice — What a team! Noen dager føler jeg meg rett og slett heldig!**Hjelp, eg må skrive nynorsk – i år òg!**

1 comment • for 20 dager siden•

Lasse Saur — Når jeg studerte kom all eksamenstekst både på "halvdansk" og "gammelnorsk". For oss som knotet på ...**Levende undervisning**

1 comment • for 19 dager siden•

Bjørn Smestad — Praktisk-estetiske fag har en viktig rolle å spille i skolen. Som kjent medførte overgangen fra allmennlærerutdanning til ...**Eit flipperspel med statlege aktører**

2 comments • for 2 dager siden•

Frode Eika Sandnes — Jeg er enig med Erik i at mange open access tidsskrift har litt suspekt omdømme, og det er dessverre flere useriøse ... Subscribe Legg Disqus til på din nettside Add Disqus Add Personvern